

Government of Malawi

Phangano la m'chaka cha
2003 lakuthaska
Mdauko wakufumira kwa
Bapapi

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Intangible
Cultural
Heritage

VYA M'KATI UMU

Phangano la civikiro ca mdawuko

I. VYAKWENERA KUMANYA PAKUDANKHA

Mutu 1: Vyakulata vya phangano ili -

Mutu 2: Ving'anamulo vya mazgo

Mutu 3: Ubale na mapangano ghanyake gha pakati pa vyaro

II. MINTHAVI YA PHANGANO ILI

Mutu 4: Ungano Ukulu wa vyaro vya m'phangano

Mutu 5: Komiti yakuvikirira mdawuko wa pakati pa maboma

Mutu 6: Chisankho na nyengo yakukhalira pa udindo kwa mamembala gha komiti

Mutu 7: Ntchito za komiti

Mutu 8: Kagwiliro ntchito ka komiti

Mutu 9: Kuzomerezga kwa ma wupu ghakupereka uphungu panji upangiri

Mutu 10: Ofesi ya wakulemba

III. KUVIKIRIRA MDAWUKO

Mutu 11: Ntchito za vyaro vya m'phangano ili

Mutu 12: Kaundula

Mutu 13: Nthowa zinyake zakuvikirira

Mutu 14: Masambiro, kungweruska na kusambizga

Mutu 15: Kutolapo luwande kwa banthu ba mu vigawa, magulu kwizaso banthu pabekhapabekha

IV. KUVIKIRIRA MDAWUKO PA NDIME YAPAKATI PA VYARO

Mutu 16: Mndandanda wakwimilira mdawuko wa banthu wose ba charo chapasi

Mutu 17: Mndandanda wa mdawuko wakukhumba kuthaskika mwaluwiro

Mutu 18: Mapulogaramu, mapulojekiti na vyakucitacita pakuthaska kwa mdawuko

V. KUKOLERERANA KWA PAKATI PA VYARO NA WOVWIRI

Mutu 19: Kukolererana

Mutu 20: Cakulata cha wowwiri wa pakati pa vyaro

Mutu 21: Mitundu ya wowwiri pakati pa vyaro

Mutu 22: Malango ghakwendeskera wowwiri wa pakati pa vyaro

Mutu 23: Pempho la wowwiri wa pakati pa vyaro

Mutu 24: Udindo wa vyaro vya m'phangano ili vyakupokera wowwiri

VI. THUMBA LA NDALAMA LA KUWOVWIRA NTCHIRO ZA KUVIKIRIRA MDAWUKO

Mutu 25: Mtundu na ndalama za m'Thumba

- Mutu 26: Vyakupereka ku Thumba ca vyaro vya m'Phangano ili
Mutu 27: Vyakupereka ku Thumba cakusazgirapo mwakukhumba
Mutu 28: Kampeni yakusangira ndalama ya pakati pa vyaro

VII. MALIPOTI

- Mutu 29: Malipoti gha vyaro vya m'phangano
Mutu 30: Malipoti gha komiti

VIII. MALANGO GHAKUKOLERERAPO

- Mutu 31: Ubale na cikalata ca kupharazga zaluso lakupambana, vyakuyowoya kwizaso mdawuko wa mtundu wose wa banthu ba caro capasi.

IX. MALANGO GHAUMALIRO

- Mutu 32: Kuzomerezga phangano
Mutu 33: Kunjira m'phangano ili
Mutu 34: Kwamba kugwira ntchito kwa phangano
Mutu 35: Malango ghachitaganya
Mutu 36: Kudandaula
Mutu 37: Ntchito za Wakusunga
Mutu 38: Kunozgaso vinyake na vinyake
Mutu 39: Nkhongono za chikalata
Mutu 40: Kulembeska m'kaundula

MAZGHO GHAKWAMBA

Vinthu va mwaka ni manyumba na vinthu vyakale pera yayi-kweniso ni ukhaliro wa mitundu ya banthu kwa mibadwa yose. Ngati cimanyikwiro na kupulikana mu cigawa, mdawuko ngwakwenerera kuwuvikirira na kuwulutiska munthazi.

Tikuwonga Phangano lakuvikilira mdawuko ilo likazomerezgeka mu caka ca 2003, ka sono banthu banandi bakumanya kukhumbikwa kwa kuvikirira vyakucitika, vyakuyowoya, uphungu na mahala ivyo banthu mu cigawa bakukodwera nakutukumuka navyo ngati mdawuka wawo, ndipo vikwenera kufiskika na banthu ba cigawa chawo.

Phangano ili lakhazikiska mdawuko kwizira mu malango gha maboma ghanandi ndipo likovwira vyaro vya m'phangano ili pakupanga ndondomeko za mu maboma ghawo. Pafupifupi vyaro vyose vya mchalo chapasi (9 pa 10) vili kuzomerezga phangano ili.

Ntchito zawo pa vyaka khumi na vinkhonde vyajumphu ivi zaoneska kuti mdawuko ukuvikilirika makora cifukwa ca ughanaghaniro wa munthu, kweniso kutolera umu vinthu vikwendera panyengo iyo mucigawa ico. Pala banthu bapokera uphungu wakwenerera pakacitiro ka vinthu, mdawuko ukuvikirira waka vya ukhaliro wa banthu yayi kweni ukulimbikiskaso kuti banthu bakhalenge lumoza mwa wanangwa kweniso mwakupulikana mu cigawa. Mu nthowa yinyake, Phangano liri pakati pa ukhaliro na luso, ndipo vikwenera kovwiranga pa citukuko cakulutilira.

Buku la Phangano ili lalembeka mu caka ca 2018 lasazgiramo nthowa za kendeskero ka Phangano ili, izo zikazomerezgeka na Ungano Ukulu wa Vyaro vya m'phangano ili. Nthowa izi zikwenera kovwira kuwoneseska uwemi wa Phangano ili mu vigawa vyakupambanapambana mwakuyana na fundo izo vyaro vyose vyapasi vikukhumba kuzakakwaniriska pakufika mchaka ca 2030.

Ine nakhutira kuti buku ili liwovwirenge vyaro vinandi vya m'Phangano ili ivo vikukhumba kupwererera ukhaliro wawo na chitukuko cha wose banthu balipo sono na mibadwa yakunthazi.

Audrey Azoulay

Bwana Mulala wa UNESCO

Okutobala 2018

PHANGANO LAKUVIKIRIRA MDAWUKO

Paris, 17 October 2003

Ungano ukulu wa wupu wa kukolerana kwa vyalo pa Masambiro, Sayansi na Unkhaliro wa banthu la UNESCO, pa nkhumano yake ya nambala 32 uwo ukacitika kwamba pa 29 Seputembala mpaka pa 17 Okutobala 2003 ukapulikana ivi:

Kutolera pa vikalata vya fundo za wanangwa ivo vilipo pakati pa vyaro pa nkhani za wanangwa wakubabika nawo wa banthu comenecomene cikalata cakupharazga vya malango gha wanangwa wakubabika nawo cha Universal Declaration of Human Rights ca mchaka ca 1948, phangano la pakati pa vyaro pa nkhani za wanangwa wa ntchito za ndalama na ukhaliro wa banthu, International Economic, Social and Cultural Rights ca mu mchala ca 1966, kwizaso phangano la pakati pa vyaro pa wanangwa wakubabika nawo na wanangwa pa vya ndyale, International Covenant on Civil and Political Rights cha mu 1966.

Pakughanaghanira kukhumbikwa kwa mdawuko ngati midawuko yakupambanapambana kweniso citukuko cakulutilira, nga umo virikulembekera mu cikalata ca wupu wa UNESCO cakulongosola vyakwenera kuchita pakuvikirira mdawuko kweniso uphungu pa vyandyale, Recommendations on Safeguarding of Traditional Culture and Folklore ca mu 1989, ico cikusangika mu cimanyisko ca midawuko yakupambanapambana ca wupu wa UNESCO ca Universal Declaration on Cultural Diversity ca mu 2001, kwizaso cimanyisko ico cikaperekeka ku Istanbul, ca Istanbul Declaration ca 2002 icho chikazomerezgeka pa nkhumano ya citatu ya nduna za mdawuko, Third Round Table of Ministers of Culture.

Pakughanaghanira kuzirwa kwa umoza wa mdawuko kwizaso vyakucita kulengeka.

Pakupanikizga kuti ndondomeko pa vyakucitika pa charo ca pasi na umo umoyo ukusinthira, kukukhwaska vyaro vinyake kweniso kusintha kwa ukhaliro wa banthu pamoza na ivo banthu bakucita pakwambiskaso mwasono ukhaliro pakati pawo, nga kuleka kukolererana, kuluwa mdawuko, kusowa nakunangika kwa mdawuko, ivi vikucitika comenecomene cifukwa cakusowa kwa ndalama za kuthaskira ukhaliro.

Kupanikizga vya kupharazga vya cikhumbokhumbo kweniso masuzgo agho ghalipo pakavikiliro ka mdawuko kwa mitundu yose ya banthu.

Pakupanikizga kuti awo bakucitira vinthu pamoza comenecomene magulu gha banthu mtundu umoza kweniso pabekhapabekha bakutolapo luwande likulu pakupanga, kusunga na kupwererera mdawuko, ndipo mwantheura kukovwira kulutiska panthazi ukhaliro

wakupambanapambana kweniso kulutiska pa nthanzi ukaswiri wa banthu pa maluso ghakupambanapambana.

Kupanikizga njombe ya vyakuchitika vya UNESCO pakukhazikiska malango ghakuvikilira mdawuko, comenecomene phangano lakuvikirira mdawuko na vakulengeka, Convention for The Protection of the World Cultural Heritage ca mu 1972.

Pakupanikizgaso kuti pasono pano palije dango la vyaro vyose ilo likuvikirira mdawuko.

Pakughanaghanira kuti mapangano, masacizgo wa fundo za pakati pa vyaro agho ghalipo pa vya mdawuko wa vyakucita kulengeka, ghakwenera kusungika makora mwakusazgirapo ndondomeko zasono pankhani za mdawuko.

Pakughanaghanira kukhumbikwa kwa kungweruska banthu banandi comenecomene pakati “pa bacinyamata zakukhumbikwa kwa mdawuko kuvikirira kwake.

Pakughanaghanira kuti vyaro vyose viwovwirepo, lumoza na vyaro ivo ni ma membala gha Phangano ili, pakuvikirira mdawuko uwu pakukhumba kuwoneska umoza na kovwirana.

Pakukumbukira ntchito za UNESCO za kukhwaskana za mdawuko comenecomene kupharazga kwa banthu vakupambana pambana kwa mdawuko wa mitundu ya banthu iyo yikucemeka “Proclamation Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity”.

Pakughanaghanira kukhumbikwa kwa mdawuko nga ni nthowa yimoza yakwiziska banthu pamoza na kuwoneseska kuti pakati pawo pali mtendea.

Kuzomerezga Phangano ili pa zuwa la 17 Okutobala, mu chaka cha 2003.

I. VYAKWENERERA KUMANYA PAKWAMBA

Mutu 1: Vyakulata vya phaghano

Vyakulata vya phangano ili ni ivi;

- a. Kuvikirira mdawuko
- b. Kuwoneseska kuti mdawuko wa muvigawa, mawupu nabanthu pabekhapabekha ukucindikika.
- c. Kungweruska banthu pa chigawa, mucharo na vyaro vyakupambana pambana pakwenera kwa mdawuko kukoleka kweniso kuwoneseska kuti pali kupulikana pakati pa mitundu yabanthu.
- d. Kuchiska kukoleranako na kovwirana pakati pa vyaro.

Mutu 2: Ving'anamulo vya mazgho

Malinga na cakulata cha phangano ili,

1. "Mdawuko" ukung'anamula vyakucitika, vyakwimilira, vyakuyowoya, mahala, maluso kweniso vilwero vyakukoleka na vinthu vyakupangika mwa maluso kweniso malo ghakukhwaskana na ivo banthu mu vigawa, magulu kweniso banthu yumozayumoza, bakuvighanaghanira ngati nthowa ya mdawuko wawo. Mdawuko uwu, pakuperekeka ku mibadwa yakubabikiranga, ndikuti yikusungika na banthu ba mu cigawa, mawupu panji pabekhapabekha mwakuyana na cilengiwa muwiro, umo vilengiwa vilili pa nyengo iyo, na mbiri yawo, ndipo yikubabovwira kuti kuwapambaniska na banthu banyake kweniso kulutirizga mdawuko wawo, mwantheura kukwezga mdawuko na maluso gha banthu. Malingana na vyakulata vya phangano ili, tizamulimbikiska mdawuko wekha wekha uwo ukukolelerana na wanangwa wakubabika nawo uwo ulipo, kweniso kucindikana pakati pa banthu ba muvigawa, mawupu kweniso pabawekhapawekha, na pacitukuko cakulutilira.
2. "Mdawuko" umo tang'anamulira mu ndime yapacanya apo, paragraph 1, ukuwoneka mu vinthu ivi;
 - a. Miyambo ya Vyakucitika vinyake, kusazgirapo viyowoyero ivo vikowwira kutandazga vya mdawuko.
 - b. Vyakucita na Masewero

- c. Vigomezgo na Vikondweleri
 - d. Vinjeru na Vyakucitika vyakukhwaskana na cilengiwa na caro capasi.
 - e. Maluso ghakupangira vinthu vakupambanapambana.
3. “Kupwelerera” cikung’anamula nthowa izo cilato cake nkhuwoneseska kuti mdawuko ucalipo kwizira mu kumanya, kuwika pamoza kupanga kafukufuku, kusunga, kuvikirira, kulimbikiska, kulutiska munthazi, kutandazga comenecomene kwizira mu masambiro gha ndondomeko na ghambula, kweniso nthowa zakuwuskira midauko iyo yilikuluwika.
 4. “Vyaro vya mu phangano” ni vyaro ivo vili kusayina phangano ili ndipo Phangano ili likugwiriskika ntchito pakati pawo.
 5. Phangano ili Mutatis Mutandis, likung’anamula vigawa ivi vyayowoyeka mu Mutu 33 awo ni ma membala gha phangano ili pakulondezga malango agho ghali kulembeka mu Mutu uwu.
Mwantheura mazgo ghakuti “Vyaro vya m’phangano” ghakung’anamula panji kuyimilira vigawa ivi.

Mutu 3: Ubale na mapangano ghanyake gha mu vyaro

Palije cili cose mu Phangano ili ico cingang’anamulika ngati:

- a. Kusintha panji kuchepeska nkhangono za kuvikirira Phangano la mdawuko wa banthu na vilengiwa, 1972 Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, ilo fundo zake zinyake zikukhwaskana na mdawuko
- b. Kukhwaska wanangwa na maudindo gha vyaro vya m’Phangano ili kufuma ku mapangano ghapakati pa vyaro ghakukhwaska maufulu gha maluso ngati ghakupanga nakulemba, Intellectual Property Rights, panji kagwiriskiro ka ntcito za umoyo na zakumera izo vikalata vyake iwo bali kusayinira.

II. MINTHAVI YA PHANGANO ILI

Mutu 4: Msonkhano Ukulu wa vyaro vya m'Phangano

1. Msonkhano Ukulu wa vyaro vya m'phangano ili ukukhazikiskika pano, ndipo mu cikalata ici uzunulikenge "Ungano Ukulu". Ungano Ukulu uwu ni munthavi uwo wunankhongono zaakulamula pa Phangano ili.
2. Ungano Ukulu ukumanenge pa nkhumano yawaka kamoza pa vyaka viwiri vili vose.
Ungano uwu ungakumanaso pa nkhumano yapadera usange nkhwakukhumbikwa mwatheura kweni usange komiti ya pakati pa maboma ghakuvikirira mdawuko, Intergovernmental Committee on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, panji vyaro vya m'Phangano ili, mphambu yimoza pa zitatu zili zose (1/3) yapempha mwatheura.
3. Ungano Ukulu uzamukhazikiska malango na ndondomeko zake zakugwirira ntcito.

Mutu 5: Komiti yakuvikirira mdawuko pakati pa maboma.

1. Komiti yakuvikirira mdawuko wa pakati pa maboma iyo sono ikuzunulika kuti "Komiti" yikukhazikiskika mu wupu wa UNESCO.
Komiti iyi yizamuwa na mamembala ghakwimilira vyaro vya m'phangano ili khumi na mphambu zinkhonde na zitatu (18), ghakusankhika na vyaro vya m'Phangano ili pankhumano ya Ungano Ukulu pala Phangano ili lazakakhazikiskika mwakulondezga Mutu 34.
2. Unandi wa mamembala gha komiti iyi uzamusazgikirako kufika pa 24 usange unandi wa mamembala wose ba phangano ili wazakafika pa 50.

Mutu 6: Cisankho na nyengo yakukhalira pa udindo kwa mamembala gha komiti

1. Kusankhika kwa mamembala gha vyaro m'komiti kuzamulondezga fundo yakuoneska kugawana kwa mipando/ maudindo mwacilungamo pakulondezga vigawa ivo mamembala ghakuyimilira kweniso kusintha sinthanga.

2. Mamembala gha vyaro gha m'komiti ghazamusankhika kukhala na vyaro vya m'Phangano ili pa nkhumano ya Ungano Ukulu pa udindo kwa vyaka vinayi (4) na vyaro vya m'Phangano ili pa nkhumano ya Ungano Ukulu.
3. Kweni nyengo yakukhalira pa udindo ya theka panji mphambu yimoza pa ziwiri ya vyaro vya m'Phangano ili ivi vikasankhika pa cisankho chakwamba ni vyaka viwiri pera. Vyaro ivi vizamusankhika mu nthowa ya mayere pa cisankho cakwamba.
4. Vyaka viwiri vili vyose, Ungano Ukulu uzamusankhaso theka ($\frac{1}{2}$) ya mamembala gha mu komiti.
5. Ungano Ukulu uzamusankhaso mamembala gha vyaro vyakunjira m'komiti umo mukukhumbikwa usange pali mipando yambula banthu.
6. Membala wa m'komiti wangasankhika kujumpha kawiri mwakulondezguna yayi.
7. Mamembala gha vyaro gha m'komiti ghazamusankha ngati bayimilira bawo banthu awo mbakwenelera mu vigawa vakupambanapambana vyakukhwaska mdawuko wakufumira kwa bapapi.

Mutu 7: Ntcito za komiti

Kwambula kucepeska nkhangono zinyake zakuperekeka na Phangano ili ntchito za komiti zizamuwa izi:

1. Kulutiska pa nthazi vyakulata vya Phangano kweniso kulimbikiska na kuwoneseska kagwiriskiro kake;
2. Kupereka ulongozgi pa kagwiriskiro kantcito kawemi kweniso kupereka masacizgo pa nthowa ziwemi zakuvikirira mdawuko.
3. Kunozga na kupereka ku Ungano Ukulu ndondomeko zakuyezgera kuti zizomerezgeke pakagwiriskiro ntchito ndalama zaku Thumba, mwakuyana na Mutu 25.
4. Kusanga nthowa zakusazgirapo ndalama nakuchita vyakwenerera mwakuyana na Mutu 25.

5. kunozga na kupereka ku Ungano Ukulu kuti uzomerezge ndondomeko ya umo vyakukhumbikwa m'Phangano ili vingacitikira.
6. Kuwona makora mwakuyana na Mutu 29, malipoti ghakuperekeka ku Ungano Ukulu kufuma ku vyaro vya m'Phagano ili kweniso kughalemba mwakudumula kuti Ungano Ukulu ulondezge mwalupusu.
7. Kuwoneska vyakupempha vya vyaro vya m'Phaghano ili nakuvisankha mwakulondezga ndondomeko yakusakhira iyo
 - i. yizamuwikika na komiti na kuzomerezgeka na Ungano Ukulu pakucita ivi;
8. Kulemba pa mndandanda wa mazina, kwizaso maghanoghano ghakulembeka agho ghakuzunulika M'mutu 16, 17 na 18.
9. Kupereka kwa wowwiri pakati pa vyaro mwakulondezga Mutu 22.

Mutu 8: Magwiriro gha ntcito gha komiti

1. Komiti yizamuwa pasi pa ulamuliro wa Ungano Ukulu. Komiti iyi yizamupereka malipoti gha ntcito zake kweniso fundo zake izi yamanga ku Ungano Ukulu uwu.
2. Komiti yizamukhazikiska ndondomeko za malango ghake ghake usange mamembala ghake ghakujumpha theka panji ghawiri pa ghatatu ghali ghose ghazomerezga mwantheura.
3. Komiti yingasankha mwakukolerapo waka wupu uli wose usange nkhwakwenerera kucita ntheura.
4. Komiti yingacema ku Maungano yake mawupu ghanyakhe gha boma panji agho ngakuyima paghekha kweniso munthu pa iye yekha kukhala mu vigawa vyakupambanapambana vya kuvikirira mdawuko kuti badumbiskane pa fundo yili yose.

Mutu 9: Kuzomerezga kwa mawupu ghakupereka upangiri

1. Komiti yizamupereka ku Ungano Ukulu mazina gha mawupu agho nga boma yayi kweni ghali na vakuvikirira mdawuko kuti bapereke upangiri ku komiti iyi.

2. Komiti yizamuperekaso ku Ungano Ukulu ndondomeko za kasankhiro kweniso vyakwenera kucita bakusankhika awo.

Mutu 10: Ofesi ya Mlembi

1. Komiti yizamovwirika na ofesi ya mlembi wa wupu wa Phangano ili.
2. Ofesi ya mlembi yizamunozganga vikalata va Ungano Ukulu kweniso va komiti kweniso yizamunozga ndondomeko yakuyezgera ya vyakudumbiskana ya nkhumano yawo ndipo yizamuoneseska kuti fundo zakukakika pa nkhumano zikwendeskeka.

III. KUVIKIRIRA MDAWUKO MU CARO

Mutu 11: Udindo wa vyaro vya m'Phangano ili.

Caro cili cose ca m'phangano ili cizamuchita ivi:

1. Kucita vyakwenerera pakuwoneseska kuti mdawuko uwo ukusangika mu caro cawo ukuvikiririka.
2. Pa nthowa zakuvikirira izo zazunulika mu mutu 2, ndime 3, kusankhapo na kung'anamula mdawuko mu caro cawo lumoza na banthu bamu cigawa, magulu na mawupu agho nga boma yayi.

Mutu 12: Kaundula

1. Pakukhumba kuwoneseska kuti pali kulongola na cakulata cakuvikirira caro cili cose ca m'Phangano ili cizamunozga mwandondomeko umo cizamucitira mu caro umo, kaundula panji makaundula ghanandi gha midauko iyo yikusangika mu caro umo. Makaundula agha ghazamuwa ghakunozgeka pafupipafupi pakulembamo vinyake vyasono.
2. Nyengo zose apo caro cili cose ca m'Phangano ili cikupereka malipoti ku komiti, mwakuyana na mutu 29, cizamuperekanga mauthenga ghakwenerera pa makaundula agha.

Mutu 13: Nthowa zinyake zakuvikirira

Pakukhumba kuwoneseska kuti pali kuvikirira, kutukula na kulutiska panthazi midauko, caro cili cose ca m'Phangano ili cizamuyezeska kucita ivi:

1. Kuzomerezga ndondomeko iyo cakulata cake ni kulutiska panthazi ntcito za midauko mu uzengezgani wa banthu wawo kweniso kughanaghanira nthowa za kavikiriro ka mdawuko mu mapulani gha ntcito.
2. Kusankha panji kukhazikiska wupu umoza panji ghanandi agho ghangafiska kuvikirira midawuko iyo yikusangika mu cigawa cawo.
3. Kulimbikiska masambiro gha sayansi, uphungu na maluso, kweniso macitiro gha kafukufuku na cakulata ca kuvikirira midauko, comenecomene iyo yili pa masuzgho.
4. Kuzomerezga nthowa zakwenerera za malango, uphungu, zakwendeskera ntcito kweniso ndalama na cakulata ca:
 - i. Kukhazikiska panji kulimbikiska mawupu ghakusambizga na mendeskero gha midawuko yakufumira kwa bapapi kwizaso kapharazgiro ka midawuko iyi kwizira mu nkhumano za malo agho cakulata cake ntca kucitirapo vya midawuko.
 - ii. Kuoneseska kuti pali nthowa zakupereka mwawi wakuonera nawo va mdawuko panyengo yene yiyo kupulikira panji kulondezga miyambo kweniso malango agho ghalipo pakwendeska midawuko iyi.
 - iii. Kukhazikiska mawupu ghakusunga makaundula gha midawuko kweniso kuwika nthowa zakuyicitira.

Mutu 14: Masambiro, kungweruskana na kusambizgana.

Caro cili cose ca m'Phangano ili cizamuyezeska nthowa yili yose:

1. Kuwoneseska kuti pali kumanya, kutumbika kweniso kulimbikiska vya midawuko mu caro cawo, comenecomene mu:
 - i. Ndongomeko za masambiro, vyakungweruskana na vya mauthenga, ghakukhwaska banthu waka comene comene bacinyamata.
 - ii. Ndongomeko za masambiro kweniso kusambizga banthu bakukhwaskika mu vigawa na mu magulu ghawo.
 - iii. Kusambizga banthu vyakwenerera kucita vya kuvikirira vya mdawuko comenecomene mendeskero ghake na kafukufuku wa sayansi; kwizaso

- iv. Nthowa zakusambizgira banthu kuwalo kwa makalasi.
2. Kumanyiska banthu za masuzgho agho ghalipo pakavikiriro ka mdawuko, kweniso ntcito izo zikugwirika pakukhumba kukwaniriska phangano ili.
3. Kulutiska pa nthazi masambiro gha ntcito zakuvwira pa kuthaska malo ghakucitira vinthu vya mdawuko uwu kweniso banyake ba cikumbu mtima agho kukhalapo kwao nkhwakukhumbikwa comene pakucita vya mdawuko.

Mutu 15: Kutolapo luwande kwa banthu ba muvigawa, magulu kwizaso banthu pabekhapabekha

M'ndondomeko zake za ntcito zakuthaskira mdawuko uwu, caro cili cose ca m'Phangano ili cizamucita vyakuyezga kuwoneseska kuti banthu banandi ba mu cigawa, magulu ndipo usange nkhwakwenerera kucita mwantheura, banthu pabekhapabekha abo bangapanga, kupwelerera na kutandazga mdawuko uwu.

IV. KUVIKIRIRA MDAWUKO PA NDIME YAPAKATI PA VYARO.

Mutu 16: Mndandanda wakwimilira mdawuko cha banthu wose pa caro capasi.

1. Pakukhumba kuwoneseska kuti mdawuko ukumanyiskika kweniso kwenerera kwake kukutandazgika mwakukwanira, nakulumbikiska kudumbirana pa nkhani za kupambana midauko, komiti pakulondezga fundo za vyaro vya m'phangano vyakukhwaskika, kunozgaso pakusazgirapo vinyake vyasono, nakuwika mndandanda wakwimilira wa mdawuko wa banthu wose ba caro capasi, Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.
2. Komiti yizamunozga nakupereka ku Ungano Ukulu kuti uzomerezge nthowa zakukhazikiskira, kunozgaso pakusazgirapo zinyake zasono na kuwika pa mndandanda uwu.

Mutu 17: Mndandanda wa mdawuko bakukhumbikwa kuvikiririka mwaluwiro.

1. Nacakulata ca kukhumba kukhala na nthowa yakuvikirira mdawuko, komiti yizamukhazikiska, kunozgaso pakusazgirapo vinyake vyasono nakuwika mndandanda wa mdawuko wakukhumba kuvikiririka mwaluwiro, *List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding* ndipo yizamulemba ivi pakulondezga pempho la caro ca m'phangano ili cakukhwaskika.

2. Komiti yizamunozga nakupereka ku Ungano Ukulu kuti uzomerezge ndondomeko ya nthowa izo yagwiriska ntchito pakukhazikiskaso, kunozgaso pakusazgirapo vinyake vyasono na kuwika mndandanda uwu.
3. Usange pali ciopsezo chomene nthowa izo zagwiriskika ntcito izo zazomerezgeka na Ungano Ukulu pakulondezga maghano ghano gha komiti. Komiti yingalemba cakucitika ca mdawuko, pa mndandanda uwo wazunulika mu ndime 1, mwakudumbiskana na caro ico cikukhwaskika.

Mutu 18: Mapulogaramu, mapulojekiti na vyakucitika pa kuvikirira mdawuko.

1. Pakutolera maghanoghano agho ghaperekeka na vyaro vya m'Phangano ili, kweniso pakulondezga nthowa zakugwilira ntcito izo zakhazikiskika na komiti na kuzomerezgeka na komiti na kuzomerezgeka na Ungano Ukulu, komiti, pa nyengo na nyengo, yizamusankhana kulutiska vya kupwelerera mdawuko uwo komiti iyo yizamughanaghanira kuti vikuwoneskeratu pakweru fundo na vyakulata vya Phangano ili, kweniso pakughanaghanira vyakukhumba vya vyaro ivo vikukwera waka sono.
2. Mwantheura, komiti iyi yizamupokera, kulawiska na kuzomerezga pempho la wovwiri wa pakati pa vyaro lakufuma mu vyaro ya m'phangano ili pakunozgekera pakulemba maghanoghano agho caro ico cikukhumba kucita.
3. Komiti pakukhazikiska mapulojete, mapulogalamu na vyakucita vinyake yizamulimbikiska na kuthandazga nthowa zakuzomerezgeka pakugwiriska ntcito nthowa izo komiti yingaghanaghanira.

V. KUKOLERERANA PAKATI PA VYARO NA WOVWIRI

Mutu 19: Kukolererana

1. Pakulondezga vyakulata vya Phangano ili, kukolererana kwa pakati pa vyaro kukusazgirapo mwa vinyake, kusintha mauthenga na luso ivo mukuchitachitanga nyengo zinandi, na kuyambiska vinthu vyakuti vicitike kweniso kukhazikiska nthowa zakovwira vyaro vya m'phangano ili pakuyezgeska kwawo kuthaska mdawuko.
2. Kwambula kufumiska panji kucepeska nkhangono za malango kweniso miyambo na vizolowezi vya mu vyaro mwawo, vyaro vya m'Phangano ili vikupanikizga kuti

kuthaska mdawuko nciwemi kwa banthu wose bapasi, ipo vyaro ivi vikutola ngati udindo wawo kukolererana pakati pawo.

Mutu 20: Cakulata ca wowwiri wa pakati pa vyaro.

Wowwiri wa pakati pa vyaro ungaperekeka pa vifukwa ivi:

1. Kuvikirira kwa mdawuko uwo walembeka pa mndandanda wa mdawuko, *List of Intangible Cultural Heritage in need of Urgent Safeguarding*.
2. Kunozga makaundula ngati umo walembekera mu mutu 11 na 12.
3. Kuwowwira mapulogaramu, mapulojekiti na vinyake vakucitika citika ivo vikucitika pa ndime ya caro kwizaso vigawa pakuvikirira mdawuko.
4. Ntcito yinyake yili yose iyo komiti ingawona kuti yakukhumbikwa.

Mutu 21: Mitundu ya wowwiri pakati pa vyaro.

Wowwiri wakuperekeka na komiti ku caro ca m'phangano ili cizamwendeskeka na malango agho ghabikika mu mutu 7, kweniso mwakukolerana na uwo wazunulika mu mutu 24 ndipo ungawa mwantheura:

1. Masambiro ghakukhwaska mphepete zakupambanapambana pakuvikirira.
2. Kupereka bakaswiri pa ntcito zawo kwizaso banyake awo bakugwira ntcito zakuvikirira mdawuko uwu.
3. Kusambizga banthu wose bakugwira ntcito.
4. Kulongosola mwakufikapo kukhazikiska nthowa zakuzomerezgeka na nthowa zinyake.
5. Kunozga na kwendeska vinthu vyakukhumbikwa pa ntcito izi ngati malo na zinyake.
6. Nthowa zinyake za wowwiri za ndalama kweniso uphungu, kusazgirapo apo mphakwenerera, kupereka ngongole ya cindapusa cicoko kweniso wowwiri wa waka.

Mutu 22: Malango ghakwendeskerera wowwiri pakati pa vyaro.

1. Komiti yizamukhazikiska ndondomeko zakuyezgera kukhumbikwa pa pempho la wowwiri wa pakati pa vyaro, ndipo yizamulongosola mwakupulikikwa makora mauthenga agho komiti iyi yikukhumba kuti ghayikike mu pempho ilo, ngati nthowa izo zikughanaghanirika kuti nizakukhumbikwa pa kuvikirira mdawuko, mwakuyana na ndalama izo ntcito yingakhumba.
2. Pa vyakukhumbikwa mwaluwiro, pempho la wowwiri lizamuoneka na komiti pakwambilira.
3. Pakukhumba kupanga fundo, komiti yizamucita kafukufuku na nkhumano apo mphakwenerera.

Mutu 23: Pempho pa wowwiri pakati pa vyaro

1. Caro cili cose ca m'Phangano ili cingapereka ku komiti pempho la wowwiri wa pakati pa vyaro wakuvikirira mdawuko uwo ukusangika mu caro ico.
2. Pempho ngati ili lingaperekeka na vyaro viwiri panji vinandi ivo vili mu Phangano ili.
3. Pempho ili lizamusazgirapo mauthenga agho ghakuzunulika m'mutu 22, ndime 1, pamoza na vikalata vinyake vyakukhumbikwira.

Mutu 24: Udindo wa vyaro vya m'Phangano ili vyakupokera wowwiri.

1. Pakulongezga malango gha m'Phangano ili wowwiri wa pakati pavyaro cizamuperekeka mwakukorerana pakati pa caro ca m'Phangano ico cikupokera wowwiri na komiti.
2. Mwadango waka, caro ca m'Phangano ili ici cikupokera wowwiri, pakughanaghanira ndalama izo cili nazo, cizamuperekako gawo la ndalama izo zingakhumbikwa pa ntcito izo wowwiri uwu ukukhumbikwa.
3. Caro ca m'phangano ili ico capokera wowwiri cizamupereka ku komiti lipoti la umo cagwiriskira ntchito wowwiri wakuvikirira mdawuko ico cikupokera.

VI. THUMBA LA NDALAMA LA MDAWUKO

Mutu 25: Mtundu na ndalama za m’Thumba

1. “Thumba la ndalama zakuvikirira mdawuko” ili mu cikalata cino likuzunulika “Thumba” sono likukhazikiska.
2. Thumba ili lizamuwa na ndalama zakwendeskeka na banthu wakugomezgeka, *Fund in Trust*, lakukhazikiskika pakulondezga malango ghakwendeskera ndalama za wupu wa UNESCO.
3. Ndalama za Thumba ili zizamuwa:
 - a. Zakupereka vyaro ya m’phangano ili.
 - b. Ndalama izo zawikika na Ungano Ukulu wa wupu wa UNESCO na cakulata cakuti zigwire ntchito iyi.
 - c. Zakupereka, vyawanangwa panji ndalama zakupereka mwakukhumba, izo zingaperekeka na:
 - i. Vyaro vinyake.
 - ii. Mawupu na minthavi za kukolererana kwa vyaro, comene comene munthavi wakukhwaska citukuko ca vyaro, United Nations Development Programme kwizaso mawupu ghanyake gha pakati pa vyaro.
 - iii. Mawupu ghaboma na agho ngaboma yayi kweniso banthu mwa iwo bekha.
 - d. Ciongola dzanja cili conse ico cingasangika pa ndalama za Thumba ili.
 - e. Ndalama izo zingasangika pa kamsonkhomsonkho, kweniso ndalama izo zingaperekeka pa vyakucita vyakupambanapambana kusanga ndalama za Thumba ili.
 - f. Ndalama zinyake zili zose zingazomerezgeka na malango ghakwendeskera Thumba ili, agho ghazamubikika na komiti.
4. Magwiriskiro ntcito gha ndalama za Thumba ili na komiti ghazamucitika mwakulondezga ndondomeko zizamubikika na Ungano Ukulu.

5. Komiti yingapokera vyakupereka na wowwiri unyake pa ntcito izo zazunulika panji zinda zunulikepo, pekhapekha usange mapulojekiti agha ghazomerezgeka na komiti iyi.
6. Wowwiri wakuperekeka ku Thumba ili lileke kubanyana na cakulata cakupindula pa ndyale, vyacuma panji vifukwa vinyake vyambula kukolerana na vyakulata ya Phangano ili.

Mutu 26: Vyakupereka ku Thumba la vyaro vya m'Phangano

1. Kwambula kufumiska cakupereka mwakukhumba capadera cili cose, vyaro vya m'Phangano ili vizamupereka ku Thumba ili, vyaka viwiri vilivose cakupereka icho unandi wake, uzamuwa gawo lakuyana kwa vyaro vyose. Gawo lizamubikika na Ungano Ukulu. Cigamulo ichi cizamuzomerezgeka na vyaro vya m'Phangano ili ivyo vilipo ndipo vyavota panyengo iyo kweni bandawuluske nga ni umo vyalongosokereka mu ndime 2 ya Mutu uwu. Cakupereka ca caro ca m'Phangano ili cizamujumphapo yayi 1% ya ndalama izo caro cikupereka ku bajeti ya wupu wa UNESCO mwa malango.
2. Nanga uli vili mwantheura, caro cili cose ca m'Phangano ili lazunulika mu Mutu 32 panji 33 m'Phangano ili lingawuluska, panyengo yakupereka vikalata vyakuzomerezga kunjira mu Phangano ili, kuti cizamucicizgika kulondezga ivyo vyalongosoleka m'ndime 1 ya Mutu wuno.
3. Caro ca m'Phangano ico cawuluska ivyo vyazunulika mu ndime 2 ya mutu wuno cikwenera kuphalira Director General, Bwana Mulala, wa wupu wa UNESCO. Kweni kuwulula uko kuzamukhwaska cakupereka ico caro ico cikwenera kupereka yayi mpaka dzuwa ilo Ungano Ukulu wapanthazi uzakayambe.
4. Kuti komiti yigwira makora ntcito, cakupereka ca vyaro vya m'Phangano ili ivi vyawuluskika mu ndime 2 ya mutu wuno cizakaperekeke kwambula kutondeka, vyaka viwiri vili vose, ndipo cakupereka ici cizamuwa ngati ngongole ya copereka iyo yikatenge yikhalepo usange caro ico cikalondezga ivyo vyalongosoleka mu ndime 1 ya mutu wuno.
5. Caro cili cose ca m'Phangano ili ico cili na ngongole ya cakupereka mwa Malanga panji cakupereka mwakukhumba kwawo caka cino panji caka ico camala waka cizamuwa na mwawi wakukhala membala wa komiti yayi: dango ili likukhwaska cisankho cakwamba yayi. Nyengo yakukhalira m'komiti yizamumalira panyengo ya cisankho ngati umo valongosolera m'mutu 6 wa Phangano ili.

Mutu 27: Cakupereka ku thumba cakusazgirapo mwakukhumba.

Vyaro vya m'Phangano ili ivyo vikukhumba kupereka ndalama zinyake zapandera osati izo zazunulika m'mutu 26 vizaphalira komiti mwaluwiro kuti komiti yingapanga mapulani ghake mwandondomeko.

Mutu 28: Kampeni yakusangira ndalama za pakati pa vyaro.

Vyaro vya m'Phangano ili usange nkhwamachitiko, ghazamovwira pa makampeni gha pakati pa vyaro ghakupindulira thumba agho ghazamupangika pansa pa wupu wa UNESCO.

VII. MALIPOTI

Mutu 29: Malipoti gha m'Phangano la vyaro vya m'phangano ili vizamupereka ku komiti, pakulondezga mtundu na nyengo iyo yizamuzunulika na komiti, malipoti gha malango kweniso nthowa zinyake zakwendeskera phangano ili.

Mutu 30: Malipoti gha komiti

1. Pakulondezga ntchito zake kweniso malipoti gha vyaro vya m'Phangano ili agho ghazunulika m'mutu 29, komiti yizamupereka lipoti ku Ungano Ukulu ku nkhumano yake yili yose.
2. Lipoti yizamuperekeka ku Ungano Ukulu wa wupu wa UNESCO.

VIII. MALANGO GHAKUKOLERERAPO**Mutu 31: Ubale na cikalata cakuwuluska vyaluso lapambanapambana, vyakuyowoya kwizaso mdawuko wakukhwaska mtundu wose wa banthu pa caro capasi.**

1. Komiti yizamulemba pa mndandanda wa vinthu vyakwimilira vya mdawuko wakukhwaska mtundu wose wa banthu pacaro capasi iyo wakuwuluskika kuti ni vyaluso vyapachanya comene, *Proclamation of Masterpieces of Oral and Intangible Heritage of Humanity*, pambere phangano ili lindayambe kugwira ntcito.
2. Kulemba vinthu ivi pa mndandanda wa vinthu vyakwimilira vya mdawuko wa banthu wose ba caro capasi: *Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity* zikuti mbanizga yayi mu nthowa yili yose muyezgo wakusankhira iyo

yabikika pakusankha vyaluso vyakupambana ivi mu nthazi muno pakulondezga mutu 16, ndime 2.

3. Pazamukhalaso kuwuluska kunyakheso yayi usange Phangano ili lazakayamba kugwira ntcito.

IX. MALANGO GHA UMALIRO

Mutu 32: Kuzomerezga

1. Phangano ili lizamuzomerezgeka na vyaro vyose ivo ni mamembala gha UNESCO pakulondezga malango gha vyaro vyawo.
2. Vikalata vakuzomerezga vizamupelekeka/kusungika na bwana mulala wa wupu wa UNESCO.

Mutu 33: Kunjira m'Phangano ili

1. Kunjira m'Phangano ili nkhwakuzomerezgeka ku vyaro vyose ivo ni mamembala gha UNESCO yayi kweni vyapempheka na bwana mulala wa UNESCO kuti vichite mwantheura.
2. Vigawa vya vyaro ivo vili naufulu wakuyilamulira wakumanyikwa na wupu wa United Nations, kweni vindasangirethu ufulu wakukhala pavyekha pakulondezga dango la Ungano Ukulu la United Nations nambala 1514(XV) ilo lili na nkhangono pa ivyo vikhwendeska Phangano ili, kusazgirapo nkhangono zakunjilira m'Phangano mu nkhani ngati izi.
3. Cikalata cakunjilira m'phangano ili cizamupelekeka/kusungika na bwana mulala wa wupu wa UNESCO.

Mutu 34: Kuyamba kugwira ntcito kwa Phangano.

1. Phangano ili lizamwamba kugwira ntcito pala pamala miyezi yitatu kufuma apo cikalata ca makumi ghatatu (30) cazomerezgeka, kweni ivi vizamukhwaska ivyo vapereka vikalata vyawo pa zuwa ilo lindafike.
2. Phangano ili lizamuyamba kugwira ntcito ku vyaro vinyake vyose vya m'Phangano ili pala pajumpha miyezi yitatu kwamba apo cikalata cakuzomerezgeka caperekekerera.

Mutu 35: Malango gha mu caro ghacitaganya

Malango agha ghali pasi apa ghamukhwaska vyaro vya m'phangano ili ivo vili na maboma ghacitaganya:

1. Pakughanaghamira malango gha m'Phangano ili, agho kubikika kwake kuti pasi pa ulongozgi wa boma lacitaganya, udindo waboma lacitaganya lizamuwa wakuyana, waka na vyaro va m'Phangano ili ivyo ni vyaro vya citaganyamo yayi.
2. Pakughanaghanira malango m'phangano ili, ulongozgi wa vyaro, panji vigawa vya caro ivo vindachichizgike kulondezga ulongozgi wa citaganya, boma lacitaganya lizamuphalira balongozgi ba vyaro panji vigawa vyantheura vya malango ghakusachizgika, kweniso kuwalimbikiska kuti baghazomerezge.

Mutu 36: Dandaulo

1. Caro cili cose cingadandaula va Phangano ili.
2. Kudandaula uku kuzamuyowoyeka kwizira mu cikalata ico cizamulembeka na kucipereka kwa bwana mulala/ Director General wa UNESCO.
3. Dandaulo ilo lizamwamba kugwira ntcito usange pajumpha miyezi khumi na yiwiri (12) kufuma zuwa lakupokelera dandaulo ilo. Ivi vizamukhwaska udindo wa caro ico cikudandaula pakupereka ndalama mpaka dzuwa la pamwezi ilo kufuma m'phangano ili lizamucitikira.

Mutu 37: Ntcito za Wakusunga

Mkulu wa wupu wa UNESCO, ngati wakusunga Phangano ili, wazamuphalira vyaro ivyo ni mamembala gha wupu uwu, mamembala agha ni mamembala gha wupu yayi agho ghazunulika m'mutu 33 kwizaso wupu wa vyaro ivyo vya caro capasi, United Nations, vya kupereka kwa vikalata vyakuzomerezgeka ivyo yazunulika m'mutu 32 na 33, kweniso ya madandaulo agho ghazunulika m'mutu 36.

Mutu 38: Kunozgaso vinyake na vinyake

1. Caro cilichose ca m'Phangano ili kwizira mukulemba kalata kwa Bwana Mulala wa wupu wa UNESCO ungapereka fundo zakuti zinozgekese m'Phangano ili. Bwana Mulala uyu wazamwendeska fundo izi ku vyaro vyosevya m'phangano ili. Usange pajumpha miyezi yinkhonde na umoza kufuma pa zuwa la pamwezi ilo wakupereka

maghanoghano agho, ndipo vyaro vya m'phangano ili vyakujumpha theka (1/2) vyazomerezga vya kusintha uko. Bwana Mulala uyu wazamuperekaso maghanoghano ku nkhumano yikulu kuti badumbiskane na kuzomerezga.

2. Vyakunozgaso vizamuzomerezgeka na vyaro vya m'Phangano ili vyakujumpha theka (2/3) vya vyaro vya m'Phangano ili ivi vilipo ndipo vili na nkhangono yakuvota
3. Malinga kunozga kwa phangano ili kwazomerezgeka, vyakunozga ivo vizamuperekeka ku vyaro ivo Phangano ilo kuti vizomerezge.
4. Vyakunozga ivo vizamwamba kugwira ntcito kweni ku vyaro vya m'phangano vekha vekha ivo vazomerezga pala pajumpha miyezi yitatu kwamba apo vikalata vaperekekerera ivo vazunulika mu ndime 3 ya mutu wuno kweniso kuti zavomerezgeka na vyaro vya m'Phangano ili vyakujumpha theka (2/3). Pala vyakhala nthena kwa caro cili cose ca m'Phangano ico cazomerezga vyakunozgaso, vyakunozga ivo vizamwamba kugwira ntchito mu caro umo pala pajumpha miyezi yitatu kufumira pa zuwa la pamwezi ilo caro ca m'Phangano ili cikaperekerera cikalata cakuzomerezga.
5. Ndongomeko iyo yalongosoleka mu ndime 3 na 4 yikukhwaska yayi kunozga kwa mutu 5 uwu ukudumba za unandi wa vyaro ya m'Phangano ilo ni mamembala gha komiti. Kunozga uko kuzamwamba kugwira ntcito pa miyezi iyo kwazomerezgeka.
6. Caro ico canjira m'phangano ili apo vyakunozgaso yayamba kale kugwira ntchito mwakulondezga ndime 4 Mutu wuno, usange palije vifukwa ivi vyakususka vizamughanaghanirika.
 - a. Usange membala wa m'phangano ili ngati umo vanozgekerera: kwizaso.
 - b. Usange membala wa phangano lambula kunozgeka pakughanaghanira membala wa caro cili cose cikucicizgika yayi kulondezga yakunozga izo.

Mutu 39: Nkhongono za cikalata

Phangano ili lalebeka mu viyowoyero ivi: Ciluya, Cicayinizi, Cingelezi, Cifalansa, Cirasha kwizaso Cisipanishi. Vikalata vikhonde na cimoza ihi vili na nkhangono za kuyana kuzirwa kwawo kukuyana waka.

Mutu 40: Kulembeska

Pakulondezga mutu 102 wa cikalata ca wupu wa vyaro vyose, United Nations, phangano ili lizamulembeka mu kaundula wa ofesi ya mlembi wa United Nations pakulondezga pempho la Bwana Mulala wa wupu wa UNESCO.

MAZGHO GHA KUZIRWA PA KUVIKIRIRA MDAWUKO

Phangano: Cipulikano panji ivyo banthu bakoleranako kuti bavicite na kuvikwaniriska

Mdawuko: Ucitiro wa fuko panji mtundu uwo banthu bakulondezga pa kacitiro kawo ka vinthu kweniso pa ukhaliro wawo wa dazi na dazi

Cilengiwa: Cinthu cakwatika na kulengeka na Ciuta

Vikalata: Vimapepala apo pakulembeka fundo izo maboma ghakolelanako

Kalata: Pepala ilo palembeka uthenga panji nkhani yakuluta kwa munthu munyakhe

Vyaro vya m'phangano: Vyaro ivyo vyazomerezga phangano

Boma: Balongozgi ba caro

Kukolererana kwa pakati pa maboma: Kukolererana kwa pakati pa vyaro

Ungano Ukulu: Nkhumano ya maboma agho ghali m'phangano

Vyaro na vyaro Kuzomerezga: kukolenako na fundo izo

Dandaulo: Kuyowoya kwakuwoneska citima

Nkhumano: Ungano wa banthu